

УДК 371.6

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.14>

Леся КОЛТОК

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська область, Україна, 82100

ORCID: 0000-0001-7560-4296

Руслана ДАНИЛЯК

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і методики початкової освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська область, Україна, 82100

ORCID: 0000-0002-3411-6824

Бібліографічний опис статті: Колток, Л., Даниляк, Р. (2022). Інформатизація освітнього процесу у світлі педагогічних дискусій. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 87–91, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.14>

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У СВІТЛІ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСКУСІЙ

У статті наголошується на важливості інформатизації освіти як для системи освіти України, так і для інноваційного розвитку суспільства загалом. Розглянуто деякі аспекти становлення інформаційного суспільства та його вплив на новітню філософію освіти. Акцентується увага на тому, що, окрім позитивних моментів інформатизації навчання, прогноуються і деякі небезпечні тенденції, а саме: інформаційні технології можуть зруйнувати приватне життя людей та організацій, багатьом людям важко адаптуватися до середовища нового суспільства, освоїти значний пласт інформації, адаптуватися до її швидких змін тощо. Проаналізовано основні завдання, які ставить сучасне інформаційне суспільство перед закладами освіти щодо навчання та виховання особистості. Розглянуто погляди вчених на проблему дослідження, зокрема М.А. Данілова, який вбачав суть навчання в тому, щоб учні опановували основи знань, в яких сконцентрований людський досвід, у створенні для цього умов, що сприяли б розвитку всіх здібностей і нахилів молоді. М.А. Данілов розробив принципово іншу, гуманістичну за своєю суттю, концепцію «правильного», «успішного», «плідного» навчання, заснованого на суб'єктно-суб'єктних відносинах, коли здійснюється активна діяльність вчителя, зайнятого обдумуванням, поясненням нових питань, виконанням вправ, розв'язанням завдань. Доведено, що інформатизація освіти матиме необхідний соціальний та економічний ефект лише за умови, що створювані і впроваджувані інформаційні технології не стануть стороннім елементом у традиційній системі освіти, а будуть природним чином інтегровані в неї, поєднуючись з традиційними технологіями навчання.

Ключові слова: інформатизація освіти, освітній процес, інформаційна криза, організації освітнього процесу, розвивальна роль освітнього процесу.

Lesia KOLTOK

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Methods of Primary Education, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivana Franka str., 24, Drohobych, Lviv region, Ukraine, 82100

ORCID: 0000-0001-7560-4296

Ruslana DANILYAK

Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Methods of Primary Education, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivana Franka str., 24, Drohobych, Lviv region, Ukraine, 82100

ORCID: 0000-0002-3411-6824

To cite this article: Koltok, L., Danilyak, R., (2022). Informatyzatsiia osvithnoho protsesu u svitli suchasnykh pedahohichnykh dyskusii [Informatization of the educational process in the light of pedagogical discussions]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 1, 87–91, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.14>

INFORMATIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE LIGHT OF PEDAGOGICAL DISCUSSIONS

The article emphasizes the importance of informatization of education both for the education system of Ukraine and for the innovative development of society as a whole. Some aspects of the formation of the information society and its impact on the latest philosophy of education are considered. Emphasis is placed on the fact that in addition to the positive aspects of informatization of education, some dangerous trends are predicted, namely: information technology can destroy the privacy of people and organizations, many people find it difficult to adapt to the new society, master the collapse of information. That learning forms a new type of thinking, a new style of activity, focused on more effective solutions to industrial, social, cultural and many other problems. The main tasks set by the modern information society for educational institutions in terms of education and upbringing of the individual are analyzed. The views of scientists on the problem of research, in particular, M.A. Danilov, who saw the essence of learning in the fact that students master the basics of knowledge in which human experience is concentrated, in creating favorable conditions for this also contribute to the development of all the talents and gifts of young people entering life. M.A. Danilov developed a fundamentally different, humanist in nature concept of “correct”, “successful”, “fruitful” learning, based on subject-subject relations when the active activities of teachers engaged in reflection, explanation of new issues, exercises, development tasks. It is proved that informatization of education can give the necessary social and economic effect only if the created and implemented information technologies do not become an extraneous element in the traditional education system, but will be naturally integrated into it, combined with traditional learning technologies.

Key words: informatization of education, educational process, information crisis, organizations of educational process, developing role of educational process.

Постановка проблеми. Інформатизація суспільства є однією з закономірностей сучасного соціального прогресу. Під час інформатизації суспільства основна увага приділяється комплексу заходів, спрямованих на забезпечення повного використання достовірного, вичерпного і своєчасного знання в усіх видах людської діяльності. Результатом процесу інформатизації є створення інформаційного суспільства, де здебільшого користуються не матеріальними об'єктами, а символами, ідеями, чинами, інтелектом, знаннями (Ракитов, 2000: 12). Останнє забезпечує суттєве підвищення інтенсивності всіх видів людської діяльності. Не є винятком й освітній процес у закладах загальної середньої та вищої освіти. Зрозумілим результатом цього є зростання якості, ефективності навчання, розширення можливостей вчителя й учня, освоєння дедалі глибших пластів наукового знання, розвиток творчості.

Водночас слід пам'ятати, що, окрім позитивних моментів інформатизації навчання, прогноуються і деякі небезпечні тенденції, а саме: інформаційні технології можуть зруйнувати приватне життя людей та організацій, багатьом людям важко адаптуватися до середовища нового суспільства, освоїти значний пласт інформації, адаптуватися до її швид-

ких змін тощо. Існує небезпека розриву між «інформаційною елітою» (людьми, що займаються розробкою інформаційних технологій) і споживачами.

Діяльність окремих людей, груп, колективів та організацій наразі дедалі більше залежить від їх інформованості і здатності ефективно використовувати наявну інформацію. Лавиноподібний потік інформації захопив людину, не даючи їй можливості сповна сприйняти цю інформацію, внаслідок чого настає інформаційна криза.

Прискорений соціально-економічний розвиток нашої країни висуває дедалі нові вимоги до людського чинника й у сфері освіти, яка повинна краще готувати молодь до життя і праці. Оновлення всіх сторін життя суспільства, необхідність виходу на передові рубежі науково-технічного прогресу, забезпечення високої ефективності виробництва та найповнішого розвитку творчого потенціалу суспільства – все це ставить перед загальноосвітньою і професійною школою принципово нові освітні завдання. Необхідно, щоб навчання формувало новий тип мислення, новий стиль діяльності, орієнтований на більш ефективно вирішення виробничих, соціальних, культурних та багатьох інших проблем (Урсул, 1999: 56).

Для вільної орієнтації в інформаційних потоках сучасний фахівець будь-якого профілю повинен вміти одержувати, обробляти і використовувати інформацію за допомогою комп'ютерів, телекомунікацій та інших засобів зв'язку. Про інформацію починають говорити як про стратегічний курс суспільства, як про ресурс, що визначає рівень розвитку держави.

У процесі навчання та його організації ми бачимо чітку спрямованість на реалізацію провідних компонентів змісту освіти: знань, способів діяльності (умінь і навичок), досвіду творчої діяльності і досвіду емоційно-ціннісних відносин. Вмілий вибір напрямів, методів та форм процесу навчання дозволяє здійснити цю спрямованість найбільш результативно.

Мета статті – виконати теоретичний аналіз проблеми інформатизації суспільства та визначити її вплив на новітню філософію освіти.

Виклад основного матеріалу. Одна з причин зміни підходу до організації освітнього процесу полягає в тому, що стрімкий розвиток нових інформаційних технологій зумовив у всьому світі велику кількість програмних продуктів, орієнтованих на їх використання з освітньою метою. Сучасне інформаційне суспільство ставить перед закладами освіти завдання з виховання фахівців, здатних:

- гнучко адаптуватися у змінних життєвих ситуаціях, самостійно набуваючи необхідних знань і застосовуючи їх на практиці;
- самостійно критично мислити, вміти бачити проблеми, що виникають в реальній діяльності, і шукати шляхи їх раціонального вирішення, використовуючи сучасні технології;
- грамотно працювати з інформацією, бути комунікабельними, контактними в різних соціальних групах, працювати в колективі, самостійно працювати над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня (Урсул, 1999: 78).

Упродовж століть загальноосвітня й вища школи накопичили досить великий досвід навчання дітей (Ю.К. Бабанський, І.К. Зязюн, В.А. Сластьонін тощо). Зміст освіти становить систему знань, умінь, навичок, творчої діяльності, світоглядних і поведінкових якостей особи, які зумовлені вимогами суспільства і на досягнення яких повинні бути спрямовані зусилля тих, хто навчає, та тих, хто навчається. Актуальною метою стає створення осо-

бистісного потенціалу людини, виховання її здатності до адекватної діяльності у непередбачуваних ситуаціях, а змістом – все те, що забезпечує досягнення цієї мети. Успішність досягнення мети залежить не тільки від того, що засвоюється (зміст навчання), але і від того, як засвоюється: індивідуально чи колективно, в авторитарних або гуманістичних умовах, з опорою на увагу, сприйняття, пам'ять або на весь особовий потенціал людини, за допомогою репродуктивних або активних форм (Сластьонін, 2004: 253).

Проводяться теоретичні та експериментальні дослідження з удосконалення характеру і змісту самостійної роботи засобами програмованого навчання (В.П. Беспалько, Т.А. Ільїна). Основне завдання програмованого навчання вбачалося у підвищенні ефективності освітнього процесу на основі забезпечення двостороннього зв'язку і зростання керівної ролі вчителя. Дослідники дійшли висновку щодо необхідності програмування не тільки змісту знань, але і розумових дій учнів, алгоритмізації навчання (Ільїна, 1984: 197).

Щодо індивідуального підходу до навчання, то його метою є сприяння тому, щоб помітити в кожному учневі його найсильнішу сторону, допомогти втілитися і розвинутися в діяльності так, щоб у дитини заблищала її людська індивідуальність, підтримати віру у свої сили, зміцнюючи бадьорість учня і волю, допомогти досягти своєї вершини у розвитку, до якого дозволяє йому піднятися повний розквіт його здібностей.

Теоретична розробка проблеми уроку здійснювалася в руслі основних тенденцій розвитку педагогіки і дидактики періоду, що вивчається. Ця проблема опинилася в центрі дидактичних досліджень, оскільки тільки через відповідні зміни уроку як форми організації освітнього процесу було можливе подолання «вербалізму», «авторитаризму», здійснення соціального замовлення – зв'язки навчання з життям та продуктивною працею. Подолання цих наслідків офіційної шкільної політики попередніх десятиріч ускладнювалося загостренням конфлікту між соціально-прагматичним партійно-державним замовленням на культивування «будівників комунізму» та його гуманістичним трактуванням провідними ученими (Сластьонін, 2004: 342).

У дидактиці інтенсивно формувалася теорія освітнього процесу (М.А. Данілов, Е.Я. Голант, В.А. Сластьоніна, М.Н. Скаткін).

Психологізація і діалектичне розуміння природи навчання вели до ідентичності уявлень про нього як про «процес», «явище» складне, багатобічне, цілісне й єдине, творче, цілеспрямоване і кероване.

Найціліснішою, ґрунтовно науковою була концепція про процес навчання М.А. Данілова. Визначаючи детерміноване навчання потребою суспільства, що виявляється і в змісті освіти, і в методах, і в організації освітнього процесу, вчений вбачав суть навчання в тому, щоб учні опанували основи знань, в яких сконцентрований людський досвід, у створенні для цього умов, що сприяють розвитку всіх здібностей і нахилів молоді, яка вступає в життя (Данілов, 1972: 265).

Дослідження, проведене М.А. Даніловим, дало можливість представити освітній процес як «злагожену взаємодію» суб'єктів: учителя й учня. Підсумком їхніх сумісних зусиль є безперервне нарощення знань, які на певних етапах оформлюються в точні вміння і навички та стають суб'єктивним надбанням вчення, зняттям їхнього мислення і діяльності. М.А. Данілов розробив принципово іншу, гуманістичну за своєю суттю, концепцію «правильного», «успішного», «плідного» навчання, заснованого на суб'єктно-суб'єктних відносинах, коли здійснюється активна діяльність вчителя, зайнятого обдумуванням, поясненням нових питань, виконанням вправ, розв'язанням завдань тощо. Рушійною силою процесу, пружиною, що приводить в рух взаємозв'язані сторони навчання, на думку М.А. Данілова, є суперечність між навчальними і практичними завданнями, що висувуються в процесі навчання, та наявним рівнем знань, умінь і розумового розвитку учня, який повинен набувати внутрішнього характеру, тобто стає суперечністю у свідомості самого школяра, його особи загалом, усвідомлюється ним як складнощі. Розвивальна роль освітнього процесу, яку обґрунтовував учений, полягає у «правильному», враховуючи рівень підготовки і розвитку школярів, визначенні ступеня і характеру труднощів, що сприяє розви-

тку розуму й етично-вольових сил особистості (Данілов, 1972: 293).

Відкриття вченого значно випереджали свій час. Лише окремі дидакти, які змогли оцінити постановку та вирішення М.А. Даніловим проблеми рушійних сил у навчанні, намагалися додати їй інерцію подальшого розвитку.

Новаторські досягнення вчених у галузі освітнього процесу були теоретико-методологічним фундаментом розробки теорії уроку.

Офіційні установки поєднувалися з гуманістичними переконаннями дидактів. З одного боку, основою для характеристики уроку ставав функціональний підхід, з іншого – підкреслювалося, що функції уроку зумовлені закономірностями процесу навчання, розвитку особи учня, без урахування яких мета уроку недосяжна. Урок трактувався як педагогічний твір, складне явище, що вирізняється цілісністю, внутрішнім взаємозв'язком частин, єдиною логікою в діяльності.

Характерною особливістю вдосконалення форм навчання на сучасному освітньому етапі є прагнення вчителів до застосування різноманітних видів уроків у загальній системі вивчення певного розділу або теми. Причому у найдосвідченіших учителів утворюється свій методичний почерк, який дозволяє їм максимально розкрити сильні сторони своєї майстерності і завдяки різноманітності форм активізувати пізнавальну діяльність учнів.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що одним із головних етапів становлення цілісного педагогічного процесу є освітній процес. При цьому інформатизація освіти матиме необхідний соціальний та економічний ефект лише за умови, що створювані і впроваджені інформаційні технології не стануть стороннім елементом у традиційній системі освіти, а будуть природним чином інтегровані в нього, поєднуючись з традиційними технологіями навчання. В умовах інформатизації освіта перестає бути засобом засвоєння готових загальнонавчаних знань. Освіта перетворюється на спосіб обміну інформацією між людьми впродовж усієї їхньої життєдіяльності та передбачає не тільки засвоєння одержаних знань, а й передачу власних надбань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабанський Ю.К. Оптимізація навчально-виховного процесу. Київ, 1982. 192 с.
2. Данілов А.Д. Теоретичні основи та методи фундаментальних педагогічних досліджень. Москва, 1972. 324 с.

3. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії : навчальний посібник. Київ, 1997. 302 с.
4. Ільїна Т.А. Педагогіка. Москва : Освіта, 1984. 496 с.
5. Скаткін М.М. Проблеми сучасної дидактики. Москва, 1990. 96 с.
6. Педагогіка / під ред. В.А. Сластьоніна. Москва, 2004. 576 с.
7. Ракитов А.И. Філософія комп'ютерної революції. Київ : Політична література, 2000. 242 с.
8. Урсул А.Д. Інформатизація суспільства. Київ, 1999. 97 с.

REFERENCES:

1. Rakitov, A.I. (2000) *Filosofia kompiuternoї revoliutsii* [Philosophy of the computer revolution]. Kyiv : Political literature. 242 p. (in Ukrainian)
2. Danilov, A.D. (1972) *Teoretychni osnovy ta metody fundamentalnykh pedahohichnykh doslidzhen* [Theoretical bases and methods of fundamental pedagogical researches]. Moscow. 324 p. (in Russian)
3. Ursul, A.D. (1999) *Informatyzatsiia suspilstva* [Informatization of society]. Kyiv. 97 p. (in Ukrainian)
4. Slastyonin, V.A. (2004) *Pedahohika* [Pedagogy]. Moscow : Academy. 576 p. (in Russian)
5. Іуїна, Т.А. (1984) *Pedahohika* [Pedagogy]. Moscow : Education. 496 p. (in Russian)
6. Babansky, Y.K. (1982) *Optymizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu* [Optimization of the educational process]. Kyiv. 192 p. (in Ukrainian)
7. Skatkin, M.M. (1990) *Problemy suchasnoi dydaktyky* [Problems of modern didactics]. Moscow : Education. 96 p. (in Russian)
8. Zyazyun, I.A. (1997) *Krasa pedahohichnoi dii : navchalnyi posibnyk* [The beauty of pedagogical action. Tutorial]. Kyiv. 302 p. (in Ukrainian)